

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com

تاریخ ادبیات (۲)

شناسنامه درس

نام درس: تاریخ ادبیات (۲)

تعداد واحد: ۲ واحد درسی رشته ادبیات فارسی

نام منبع: تاریخ ادبیات (۲) چاپ دانشگاه پیام نور

نام مولف: دکتر توفیق هـ. سبحانی

نام تهیه کننده اسلاید: دکتر میر نعمت اله موسوی

تاریخ ادبیات (۲)

❖ هدف کلی درس

آشنا شدن دانشجو با تغییر و تحول ادب فارسی در دوره‌های زیر

۱- دوره غزنوی- سده پنجم

۲- دوره سلجوقی- سده ششم

۳- دوره مغول- سده هفتم و هشتم

۴- دوره تیموری- سده نهم

و معرفی شاعران و نویسندگان سرشناس این دوره‌ها.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ اوضاع سیاسی و اجتماعی ایران در دوره غزنوی

- ۱- مورد تعقیب قرار گرفتن اسماعیلیان و به قتل رسیدن آنان
- ۲- لشکر کشی‌های متعدد به هند برای به دست آوردن غنایم
- ۳- وجود وزرای لایق و کاردان در دستگاه استبدادی غزنویان
- ۴- سوء تدبیری مسعود غزنوی و کشیدن کشور به ضعف
- ۵- بروز خرافات ، حرام تلقی شدن فراگیری حکمت و فلسفه ، مصادره اموال مردم و ...

تاریخ ادبیات (۲)

❖ اوضاع ادبی ایران در دوره غزنوی

۱- گسترش قلمرو زمان فارسی

۲- تاثیرپذیری ادب فارسی از ادبیات عرب

۳- گرد آمدن شاعران ، نویسندگان و دانشمندان متعدد در دربارهای غزنویان

تاریخ ادبیات (۲)

❖ علت رواج شعر و شاعری در زمان محمود و جانشینانش

پرورش شاعران و نویسندگان در شیوه عصر سامانی مورد توجه غزنویان نیز واقع شد. بسیاری از شاعران

از مدح محمود به مال و منال رسیدند. تملق در این دوره مایه گسترش شعر گردید.

تاریخ ادبیات (۲)

ویژگیهای شعر دوره غزنوی

- ۱- شعر فارسی به مرحله والایی از کمال و استواری می‌رسد.
- ۲- انواع شعر فارسی جز غزل به ویژه قصیده به اوج خود نزدیک می‌شود.
- ۳- قدرت بیان و زبان شعری گویندگان گسترش بیشتری می‌یابد.
- ۴- منطقه نفوذ شعر فارسی در این دوره خراسان و ماورالنهر است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ ویژگیهای نثر در دوره غزنوی

- ۱- نثر فارسی در این دوره ساده و به نثر مرسل معروف است
- ۲- لغات و ترکیبات نثر از زبان گفتار سرچشمه گرفته است
- ۳- لغات عربی در نثر این دوره جز در مواردی خاص به کار نرفته است
- ۴- در متون نثر این عهد، از سجع و صنایع بدیعی کمتر می‌توان نشانی یافت

تاریخ ادبیات (۲)

❖ اوضاع سیاسی و اجتماعی ایران در دوره آل بویه

در ابتدای تاسیس دولت آل بویه ، عماد الدوله بر دو برادر دیگر سمت ریاست داشت. اتحاد بین آن سه برادر موجب تاسیس دولتی عظیم شد. دیالمه آل بویه در نهایت به سه شاخه تقسیم شدند:

۱- دیالمه فارس

۲- دیالمه عراق و خوزستان و کرمان

۳- دیالمه ری و اصفهان و همدان

تاریخ ادبیات (۲)

❖ اوضاع ادبی ایران در دوره آل بویه

وضع ادبی ایران در حوزه حکومت این دودمان نیز شبیه دوره پیش است جز آنکه دانشمندان بزرگی

چون ابن سینا، بیرونی، صاحب بن عباد، بدیع الزمان همدانی در دربار این امیران بوده‌اند که هم به

زبان عربی به تالیف آثار می‌پرداختند و هم به زبان فارسی شعر می‌سرودند.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ قالب‌های شعر در دوره غزنوی

- ۱- قالب مسلط و تکامل یافته قصیده است
- ۲- در مقدمه قصیده‌های این دوره ، تشبیب و تغزل به طور زیبایی مجال تجلی یافته است
- ۳- سایر انواع شعر سیر تکاملی می‌پیماید
- ۴- هنوز غزل ، استقلال نیافته و به صورت تغزل همراه قصیده است

تاریخ ادبیات (۲)

آل زیار

بیشتر افراد خاندان زیاری فاضل و دانش دولت و شاعر پرور بوده‌اند

شمس المعالی خود خوش خط بود و پیوسته با فضلا و دانشمندان معاشرت و مکاتبه داشت. در

انشای نثر عربی ماهر بود. در نوروز و مهرگان به شاعران صله می‌داد.

تاریخ ادبیات (۲)

- ادامه

خسروی سرخسی و قمری گرگانی از شاعرانی به شمار می‌روند که قابوس را مدح کرده‌اند. عنصر المعالی کیکاووس نیز از شاهزادگان دانشمند این سلسله است که کتاب معروف قابوسنامه را تألیف کرده است. ویژگیهای آثار ادبی در حوزه ادبی این خاندان هم مشابه دوره غزنوی است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ فرخی سیستانی

شاعر اواخر سده چهارم و اوایل سده پنجم ، در حدود سال ۳۹۰ هجری به دربار مجلل محمود غزنوی راه یافت. مهارت در شاعری و نواختن چنگ. همواره همراه محمود بود. در دربار مسعود نیز- بر خلاف سایر پدربیان- تقریبی داشت. امیران ، درباریان و نام داران نظامی و سیاسی نیز مورد مدح فرخی قرار گرفته اند.

تاریخ ادبیات (۲)

شیوه بیان فرخی

۱- بهترین نمونه شاعران مداح است

۲- در میان قصیده سرایان ممتاز به ساده گویی و استواری سخن است

۳- مورد توجه فراوان سعدی در سهل و ممتنع سرایی است

۴- متخصص تغزل یا نسیب است

تاریخ ادبیات (۲)

آثار فرخی

از فرخی تنها دیوان قصایدش در دست است که از نظر نمونه‌های وصفی یکی از غنی‌ترین دیوان‌های شعر فارسی است.

نام بسیاری از جنگ‌ها و فتوحات محمود در هند و جاهای دیگر در دیوان فرخی آمده است.

تاریخ ادبیات (۲)

یکی از چهره‌های سرشناس ادب فارسی و مدیحه سرای سده پنجم است.

ملك الشعرايي محمود و از ثروتمندترين چهره‌هاي روزگار خود است گذشته از آگاهي‌هاي فراوان از

دقايق شعر ، اطلاعات فلسفي داشته است که «حکیم عنصري» لقب گرفته است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ ویژگیهای قصاید عنصری

قصیده‌های عنصری **هنرمندانه** است. مجموعه خیال‌های شعری خود را از تصویرهای رایج عصر خویش و شاعران پیش از خود گرفته است.

از صور خیال شعر عرب کمتر به کار برده است. ظاهر شعر او رنگ **فلسفی** دارد. از دیگر ویژگیهای شعر عنصری فراوانی عناصر **انتزاعی** در تصاویر اوست.

تاریخ ادبیات (۲)

آثار عنصری

قسمت عمده اشعار عنصری **قصیده** است که اغلب در مدح محمود و پسرش مسعود سروده شده است.

غیر از دیوان قصاید آثار دیگر نیز دارد.

۱- مثنوی **شاد بهر و عین الحیات**

۲- مثنوی **خنگ بت و سرخ بت**

۳- **واسق و عذرا**

تاریخ ادبیات (۲)

❖ منوچهری دامغانی

شاعر بزرگ دربار فلک المعانی منوچهر بن قابوس که بعدها به دربار محمود غزنوی راه یافت ، از برجسته‌ترین شاعران ادب فارسی است که عمرش به سرایش قصاید مدحی و تصویرگری طبیعت گذشته و در جوانی فوت کرده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ تخصص و شیوه بیان منوچهری

۱- متخصص تشبیب است

۲- اساس شعرا و مبتنی بر تشبیه و مقایسه و تمثیل است

۳- از ویژگیهای شعر منوچهری طرب و شادمانی است که موج میزند

۴- در دیوان شاعر طبیعت ، گل‌های رنگین و مرغان نغمه خوان به فراوانی حضور دارند.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ آثار منوچهری

- در دیوان منوچهری زیباترین **قصاید** ادب فارسی را می‌توان یافت

- گذشته از قصیده، **مسمط** نیز به ظاهر از ابداعات اوست

- اکثر مسمطاط منوچهری **خمریه** است

تاریخ ادبیات (۲)

❖ مسعود سعد سلمان

شاعر امیر ، سالها عمر خود را در زندان‌های دهک و سو و مرنج ، نای گذرانده است. از شاعران توانای

زبان فارسی است.

اواخر عمر خود را در کتابخانه مسعود و جانشینانش به کتابداری پرداخته است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ آثار مسعود سعد

دیوان مسعود سعد حدود ۱۶ هزار بیت در قالب: قصیده، مثنوی، قطعه، مسمط، غزل و رباعی دارد.

گویا منتخبی از شاهنامه تدوین کرده است. گویا دیوانی به هندی داشته است که هنوز به دست نیامده

است. حبسیات بهترین نمونه شعر اوست.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ تخصص و شیوه بیان مسعود سعد

شهرت مسعود سعد در اشعار پر **سوز و گدازي** است که در زندان‌های پادشاهان غزنوی سروده است.

در مدح راه اعتدال پیش گرفته است.

از تعلیم اخلاق به ممدوح فروگذاری نمی‌کند. قدرت بیان او قوی است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ ابوسعید ابوالخیر

از خانواده صوفی مشرب است که در نهایت عارفی بزرگ و مرشد کامل شد. از نخستین صوفیان شاعر

به شمار می‌رود.

زادگان و محل آرامگاهش در مهنه واقع است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ دیدگاه ابوسعید درباره شعر

گویا ابوسعید نخستین کسی از **مشایخ صوفیه** است که اندیشه خود را در قالب **شعر** ریخته و از این

حیث بر سنایی و عطار مقدم بوده است. در بستر بیماری از شیخ پرسیدند که پیشاپیش تابوت تو از

قرآن چه خوانند؟

تاریخ ادبیات (۲)

- ادامه

گفت قرآن بزرگتر از آن است که بر من خوانند ، این بیت کافی خواهد بود:

بہتر از این در جهان ہمی چہ بود کار

دوست بر دوست رفت یار بر یار

آن ہمہ اندوہ بود و این ہمہ شادی

آن ہمہ گفتار بود و این ہمہ کردار

تاريخ ادبيات (٢)

آثار ابوسعيد

دو تن از نوادگان ابوسعيد ، شرح احوال و سخنان شيخ را در دو كتاب گرد آورده اند:

١- اسرار التوحيد في مقامات الشيخ ابوسعيد ، محمد بن منور

٢- حالات و سخنان شيخ ابوسعيد ، كمال الدين محمد

تاریخ ادبیات (۲)

❖ سنایی غزنوی

شاعر ، نویسنده ، حکیم و عارف نیمه دوم سده پنجم هجری پس از جذب دربار غزنوی ، مداحی را آغاز کرد. پس از دگرگونی عظیمی که در روحیه اش پیدا شد از دربار کناره گیری کرده ، در خدمت بزرگان حکمت و عرفان ، بزرگترین و نام دارترین شاعر عارف لقب گرفت. تولد و مرگ او در غزنین اتفاق افتاد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ شیوه بیان سنایی

شیوه بیان سنایی مبدأ تحول بزرگی در شعر فارسی و دگرگونی در اشعار شاعرانی شد که به سرودن

شعر ساده و توصیفات عادی می پرداختند. ایراد معانی و الفاظ دشوار و اشاره به مسایل مختلف

علمی، فلسفی، عرفانی و دینی در شعر سنایی موج می زند.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ شهرت سنایی

شهرت سنایی در ابداع چند مورد ویژه در شعر فارسی است:

۱- استقلال بخشیدن به **تغزل** که مایه تولد **غزل** فارسی گردید

۲- گردآوری و تدوین مسایل حکمی و عرفان که **شعر تعلیمی صوفیانه** را به وجود آورد

۳- تثبیت نوعی از شعر که به **زهدیات** معروف گشت

تاریخ ادبیات (۲)

آثار سنایی

غیر از دیوان قصاید که از پر بارترین دیوانهای ادب فارسی است:

۱- مثنوی حدیقه که مهمترین مثنوی او و از برجستهترین آثار ادب فارسی است.

۲- طریق الحقیق ، سیر العباد ، عقل نامه و چندین اثر ارزنده دیگر ادب فارسی از اوست.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ رسایل کمال البلاغه

نام مجموعه **رسایل عربی** شمی المعالی قابوس بن وشمگیر ، مشهورترین امیر آل زیار است که خطی

خوش داشته و شعر هم می سروده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ ابوعلی پورسینا

شیخ الرییس ، ابوعلی سینا ، فیلسوف ، طبیب ، نویسنده و شاعر مشهور ایرانی است که نه تنها از

علمای بزرگ ایران بلکه یکی از بزرگترین دانشمندان جهان است. در سده چهارم و در دربار سامانیان

بالید و شهره شد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ آثار پورسینا

آثار پورسینا نزدیک به ۲۳۸ کتاب و ساله و نامه است که از معروفترین آنها کتابهای **قانون و شفا** را می‌توان بر شمرده.

اثر **تمثیلی و عرفانی** شیخ الریس رساله **حی بن یقظان** است که مراد از آن **عقل فعال** و یاری کننده صوفی زاهد در وصول به حق است.

تاریخ ادبیات (۲)

- ادامه

پورسینا بیشتر کتابهای خود را به زبان عربی نوشته ، در عین حال از تالیف کتاب به زبان فارسی نیز غافل نمانده است. اشعار فارسی منسوب به او حدود ۶۵ بیت است.

تاریخ ادبیات (۲)

ابوریحان بیرونی

ریاضی دان ، منجم ، جغرافی دان ، فیلسوف و سیاح بزرگ ایران در سده چهارم و پنجم در دربار آل سامان و غزنویان خوش درخشید و به یکی از بزرگترین رجال جهان ملقب گردید. در سفرهای هند محمود ، همراه او بود.

روش تحقیق او چنان دقیق است که هیچ گاه ارزش علمی خود را از دست نخواهد داد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ آثار ابوریحان

تالیفات ابوریحان به هنگام وفات به ۱۳۱ مجلد بالغ بوده است آثار الباقیه ، التحقیق ماللهند ،

التفهیم و بسیاری دیگر از مهمترین آثار اوست.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ قابوس نامه و نویسنده آن

عنصر المعالی کیکاووس بن اسکندر بن قابوس بن و شمگیر بن زیار، کتابی در ۴۴ باب برای پسر خود

گیلان‌شاه که حاصل تجربیات خود اوست نوشته است به نام قابوسنامه. کتاب نثر مرسل زیبایی دارد

که می‌توان گفت: «مجموعه تمدن اسلامی پیش از مغول» را در بر می‌گیرد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ محتوا و سبک قابوسنامه

باب‌های چهل و چهار گانه قابوسنامه به **موضوع‌های متنوعی** تقسیم شده است که از نظر تحقیق در

اوضاع **اجتماعی**، **سیاسی**، **اقتصادی**، **دینی**، **علمی و ادبی** آن زمان حائز اهمیت فراوان است. نثر

کتاب به قدری شیوا و ساده و روان است که اشعار موجود در آن ضعیف جلوه می‌کند.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ تاریخ سیستان و نحوه نگارش آن

از نویسندگان یا نویسندگان نامعلوم است که قراین نشان می‌دهد بعضی از مطالب آن به نثر کهن

(سامانی) و برخی دیگر نوین (اوایل سده هشتم) نوشته شده است. از ماخذ مهم تاریخ ایران است که

مطالب ادبی را نیز شامل می‌شود.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ هجویری و آثارش

ابوالحسن علی بن عثمان جلابی هجویری غزنوی در اواخر سده چهارم متولد شد این نویسنده پر کار که همه آثارش غیر از کشف المحجوب در زمان حیات مولف و بعد از آن از میان رفته‌اند. این چهره نامدار **تصوف** در ربع چهارم سده پنجم در گذشته است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ کشف المحجوب و مضمون آن

مهمترین کتاب **جلابی هجویری** است که در جواب سوالاتی راجع به **طریقت صوفیه** ، مقامات ، مذاهب ، مقالات ، رموز و اشارات ایشان و بیان کیفیت **محبت** خداوند و احوال عقل و نفس و انواع حجاب‌هایی که در راه هست ، نوشته شده است. این کتاب از قدیم مورد توجه **مولفان صوفیه** بوده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ رساله قشیریه

این اثر مهم توسط **ابوالقاسم عبدالکریم هوازن قشیری** از علما و نویسندگان و متصوفان سده پنجم

هجری به **عربی** نوشته شده است. **جامع‌ترین و معتبرترین** کتابی است که از قدمای صوفیه در باب

تصوف باقی مانده است. مشاهیر و اصطلاحات صوفیه موضوع اصلی این کتاب است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ نصراله منشی و سبک او

نصراله منشی مترجم توانای کلیده و دمنه از برجسته‌ترین نویسندگان و ادیبان ایران در

سده ششم است. سبک این نویسنده **بین بین** و از عالی‌ترین نمونه‌های نثر فارسی است.

نثری **منشیانه و بلیغ** با آرایه‌هایی بدون تکلف.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ انواع تحریرهای کلیله

۱- کلیله بهرام شاهي با ترجمه زیبای نصراله منشي

۲- کلیله به نظم توسط قانعی توسی

۳- انوار سهیلی بازنویسی توسط واعظ کاشفی

۴- عیار دانش توسط فیضی دکنی

❖ اوضاع سیاسی و اجتماعی ایران در عصر سلجوقی و اتابکان

- ۱- تاثیر شگرف در تاریخ سیاسی ایران
- ۲- گسترش قلمرو حکومت مرکزی ایران به حدود شرق و غرب
- ۳- امنیت و آسایش نسبی در قلمرو وسیع حکومت سلجوقی
- ۴- ظهور اسماعیلیان و کشته شدن نظام الملک
- ۵- سیاست سازش کارانه اتابکان و حفظ قلمرو خود از حمله مرگبار مغول ...

تاریخ ادبیات (۲)

❖ تاثیر روی کار آمدن وزیران دانشمند در عصر سلجوقیان

۱- روی کارآمد وزیران کاردان و قدرتمند چون:

خواجه نظام الملك و عمید الملك کندري مایه پیشرفت دانش و ادب در ایران سلجوقی گردید.

۲- ظهور آنان وسیله سودمندی شده بود برای آنکه کلیه امور اداری و تشکیلاتی به دست ایرانیان افتد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ ظهور اسماعیلیه و تاثیر اجتماعی و ادبی آن

فرقه‌ای از شیعه به نام اسماعیلیان که از سده دوم شهرت یافته بودند

در عصر سلجوقی قدرت گرفتند. عامه آنان را زندیق، قرمطی، ملحد، عباچی، محبوس ... می خواندند. اما

نیروی مقاومت ملی ایرانیان در مقابل تسلط نیروهای نظامی و فرهنگی خارجی یعنی اسماعیلیان سهم

ویژه‌ای در اوضاع سیاسی، نظامی، اجتماعی و ادبی ایران دارند.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ ظهور شعر عرفانی

- ۱- فاصله گرفتن شعر از دربار و خانقاهی شدن آن
- ۲- به کمال رسیدن شعر عرفانی (به ویژه غزل) توسط سنایی و عطار
- ۳- فراوانی آیات و احادیث در شعر عرفانی این دوره
- ۴- پیدایش اولیه سبک عراقی که اوج شعر عرفانی است در این دوره

تاریخ ادبیات (۲)

❖ تداوم سبک خراسانی

بسیاری از شاعران این عهد دنباله **سبک عنصری و فرخی** را گرفته و تازگی‌هایی بر آن افزودند. این

شاعران در **خراسان** و مشرق ایران می‌زیستند **انوری و امیر معزی** از این دسته‌اند.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ ویژگیهای سبک عراقی

گروهی از شاعران سده ششم در مرکز ایران زندگی می‌کردند و به شاعران عراق (عراق عجم) معروف شدند. این شاعران سبک **عراقی** را با ویژگی‌های خاص خود به وجود آوردند که در آن

۱- **معشوق** قدسی است

۲- **مضمون** عرفانی است

۳- **قالب** اصلی غزل یا مثنوی است

۴- **موضوع** بیشتر تعلیمی است

تاریخ ادبیات (۲)

❖ شاعران سبک آذربایجانی

گروهی از شاعران سده ششم شاعرانی هستند که شیوه بیان خاص دارند و از نظر نوع کلمات و باریکی

خیال و نازک اندیشی طریق خاصی داشتند و در آذربایجان می زیستند. این گروه را خاقانی و اقمارش

می نامند.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ ویژگی‌های سبک آذربایجانی

شاعران پیرو سبک آذربایسجانی (نظامی ، خاقانی ، فلکی و ...)

شیوه خاصی در سرایش شعر داشتند از جمله:

۱- باریکی خیال‌های شاعرانه

۲- نازک اندیشی در ساختن شعر

۳- ملی‌گرایی در انتخاب موضوع

تاریخ ادبیات (۲)

❖ قالب‌های مهم شعری این دوره

۱- استقلال نوعی از شعر فارسی به نام **غزل**

۲- به کمال رسیدن نوعی از شعر پیشین به نام **قصیده**

۳- رواج گسترده نوعی از شعر ، **مثنوی**

تاریخ ادبیات (۲)

❖ تاثیر ادبیات عرب در ادبیات فارسی

اثرپذیری از ادب عرب در این دوره بیشتر می‌شود. آیات، احادیث و امثال عربی در شعر این دوره

بیشتر از دوره‌های قبل راه می‌یابد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ تنوع موضوعات علمی و تاثیر آن در ادبیات

در این دوره **ناصر خسرو** شعر را در خدمت اعتقادات **دینی و اخلاقی** گرفته است. **خیام** با سرودن

رباعی‌های **فلسفی**، شعر را به فلسفه نزدیکتر می‌کند

شاعران دیگر از جمله **خاقانی** با وارد کردن **اطلاعات علمی و نجومی** خود شعر را دیرپاب کرده‌اند.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ مشخصات نثر فارسی دوره سلجوقی

عصر سلجوقی دوره به **کمال رسیدن** نثر فارسی و **پختگی** آن از نظر شکل ظاهری و ویژگیهای دستوری و برخی آرایه‌های بدیعی است. این دوره زمان پیدایش **نثر فنی** است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ ویژگیهای نثر مسجع

جلوه سجع در نثر مسجع ، در آثاری از این دوره کاملاً به چشم می خورد و نثر فنی در مقامات حمیدی

دیده می شود که از نظر سجع تا این دوره بهترین نمونه است و در سده بعد به دست سعدی به کمال

می رسد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ فخرالدین اسعد گرگانی و شیوه بیان او

سراینده نام دار ویس ورامین از برجسته شاعران این دوره و دارای سخنی شیرین و ساده است. اشعار او

همه طبیعی و از هر گونه تکلف خالی است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ خاستگاه داستان ویس و رامین

اثر ارزشمند فخرالدین اسعد گرگانی از داستانهای کهن ایرانی مربوط به اواخر عهد اشکانی است که شاعر ظاهراً از زبان اصلی به فارسی ترجمه و به نظم در آورده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ اسدی توسی و آثار او

از حماسه سرایان و لغت نویسان سده پنجم که از خراسان به آذربایجان مهاجرت کرده است. لغت

فرس قدیمی ترین فرهنگ فارسی است که او تنظیم کرده است. مناظرات اسدی (چندین مناظره به

شعر)، گرشاسپنامه مثنوی حماسی اوست.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ انگیزه اسدی از نوشتن لغت فرس

اسدی این فرهنگ را برای شاعران معاصر خود که در اران و آذربایجان می‌زیستند تالیف کرده است تا بتوانند مشکلات لغوی خود در زبان دری را برطرف کنند. ترتیب واژگان در این فرهنگ بر حسب حروف آخر آنهاست.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ گرشاسپنامه و اهمیت آن

اثری حماسی از اسدی توسی در قالب مثنوی است که در دقت در نقل مطالب ، حفظ اصالت

داستان ، دارا بودن لغات مهجور دری ، يك دستي كلمات و تشبیهات و ... به شاهکار فردوسی نزدیک

شده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ ناصر خسرو و دیدگاه او

شاعر ، نویسنده و متفکر برجسته این دوره در اندیشه‌ها و ادیان مهم دنیای آن تحقیق مهمی انجام داده و دیدگاه ویژه‌ای به دست آورده است.

تبعید او به **یمگان** به علت **باطنی** بودن فرصتی داد تا آثار ارجمند خود را به وجود آورد. او **تاویل** گرا و **حجت** اسماعیلیان در خراسان بود.

تاريخ ادبيات (٢)

❖ آثار ناصر خسرو

نظم

١- ديوان (قصايد و ...)

٢- روشنايي نامه (وعظ و حكمت)

٣- سعادت نامه (پند و حكمت)

نثر

١- خوان اخوان (اخلاق و پند و موعظه)

٢- جامع الحكمتين (سوالات فلسفي)

تاریخ ادبیات (۲)

- ادامه

۳- زاد المسافرین (از کتابهای کلامی اسماعیلیه)

۴- وجه دین (از کتابهای کلامی و اصطلاحات اسماعیلیه)

۵- گشایش و رهایش

۶- سفر نامه (گزارش سفر هفت ساله ناصر خسرو)

تاریخ ادبیات (۲)

بابا طاهر و دوبیتی هایش

نام بابا طاهر همدانی معروف به **عریان** با نوعی از شعر فارسی مترادف است که به **دوبیتی** یا **ترانه**

معروف است **۳۶۵** دوبیتی شیرین ، جذاب و صمیمی از این چهره نامدار باقی مانده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ امیر معزی و سبک او

شاعر نامدار دربار ملك شاه سلجوقي ، نمونه كامل شاعري موظف به مدح و ستایشگری است و گویا تصویری که از شعر داشته تنها همین کار بوده است معزی اسلوب تلفیق تصویرها را از عنصری آموخته و مواد تصاویر خود را اغلب از دیوان فرخی گرفته است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ خیام و رباعی هایش

حکیم عمر خیام نیشابوری ، شاعر ، ریاضی دان ، طبیب و ... نام دار سده پنجم و ششم هجری است

که نامش همیشه با **رباعی** های شعر فارسی جاودان خواهد ماند. تعداد واقعی رباعیات خیام به طور

دقیق معلوم نیست.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ علت شهرت رباعیات خیام

بازار رباعیات خیام وقتی رونق گرفت که شاعری انگلیسی به نام **فیتز جرالد** تعدادی از رباعیات خیام را

موضوع **یک منظومه** انگلیسی به صورت ۱۰۱ رباعی قرارداد و از **مفاهیم** خیام شاهکاری به وجود آورد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ انوری و سبک او

در شعر **خاوری** یا انوری که از شاعران مداح دربار سلطان سنجر سلجوقی است **سادگی و روانی و کلام**

با **خیالات دقیق** در هم آمیخته است. از **ارکان** شعر فارسی است و در **غزل** راه را برای ظهور سعدی

هموار کرده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ خاقانی و ویژگیهای شعرش

از سخن سرايان بسیار **بزرگ** ادب فارسي در تمام تاريخ آن و مرکز **اقمار** شعر سبك آذربايجاني است.

شعر او **محکم** ، اندیشه او **قوي** ، ترکیبات او **ماهرانه** و معاني تراويده از مخيله او **بکر** و مبتکرانه است

قصايد او **ديرياب** اما استوار و پر صنعت است.

تاریخ ادبیات (۲)

- علت دیر یابی شعر خاقانی

مشخصه بارز کلام خاقانی ، ترکیبات دشوار ، تشبیهات و کنایات غامض ، معانی مشکل است و به سبب

احاطه به اکثر علوم و معارف و داخل کردن آن اطلاعات گسترده به شعر ، کلام او را پیچیده و دیریاب

کرده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ نظامی و دیدگاهش

شاعر نامدار سده ششم آذربایجان و یکی از ارکان شعر فارسی و پدر شعر بزمی و شعر داستانی ایرانی

است. استفاده گسترده از استعاره و سایر فاکتورهای بیانی و بدیعی نشانگر دیدگاه نظامی در سرایش

شعر است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ خمسه نظامی

(۱) مخزن الاسرار مثنوی اخلاقی و عرفانی

(۲) خسرو و شیرین داستان ایرانی

(۳) لیلی و مجنون داستان عربی

(۴) هفت پیکر داستانهایی از ایران قبل از اسلام

(۵) اسکندر نامه داستان تاریخی

تاریخ ادبیات (۲)

سیاستنامه و شیوه نگارش آن

کتاب ارزشمند خواجه نظام الملک در **سلاست** انشا و **جزالت** عبارت و **روشنی** مطلب و **تنوع** موضوعات در میان آثار ادبی فارسی بی نظیر است و نویسنده در انشای این کتاب در فصاحت و بلاغت هنرنمایی و مهارت را به نهایت رسانده است.

تاریخ ادبیات (۲)

آثار معروف خواجه عبدالله انصاری

شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری از برجسته‌ترین چهره‌های سده ششم و نویسنده چندین رساله و

کتاب است که برجسته‌ترین آنها کشف الاسرار و طبقات صوفیه است که به نوعی به این نویسنده قدر

اول مربوط می‌شود.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ کشف الاسرار و چگونگی تدوین آن

برجسته ترین کتاب تفسیر قرآن مجید است که رشید الدین میبیدی در شرح تفسیر خواجه عبدالله

انصاری نوشته که در آن آیات قرآن را يك بار ترجمه و دوبار تفسیر کرده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ طبقات الصوفیه و شیوه نگارش آن

در اصل کتابی بوده است به عربی تألیف عبدالرحمان سلمی در شرح احوال بزرگان صوفیه خواجه

عبدالله انصاری این کتاب را در قرن پنجم در مجالس ذکر کرده و یکی از شاگردانش به رشته

تحریر در آورده است.

این نوشته به زبان دری آمیخته به لهجه هروی است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ ابوالحسن خرقانی و نور العلوم

مجموعه ای از سخنان عارف نامدار سده پنجم ابوالحسن خرقانی را در یک جا جمع کرده اند که کتاب

ارزشمند **نور العلوم** نام گرفته است که برای دانستن احوال اجتماعی و فکری و اعتقادی مردم ایران

در آن قرون بسیار مفید است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ محمد غزالی و دیدگاه او

ابوحامد ، حجت الاسلام ، محمدغزالی از برجسته ترین متفکران سده پنجم و ششم است. شیوه تفکر

او کاملاً تازگی داشت . او معتقد بود که هیچ امری را نباید مسلم و حقیقی شمرد مگر آنکه به دلیل

علمی و برهان عقلی حقیقت آن ثابت شده باشد سبب و دلیل هر امری را باید جستجو کرد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ آثار محمد غزالی

آثا این متفکر بزرگ را ۲۰۰ و حتا ۴۰۰ کتاب و رساله دانسته اند **احیای علوم دین** و تقریباً ترجمه

فارسی آن **کیمیای سعادت** از برجسته ترین آثار متعدد اوست.

تاریخ ادبیات (۲)

احمد غزالی و دیدگاه او

از برجسته ترین صوفیان و عارفان سده پنجم و ششم هجری است که در معانی و اسرار **عشق** کتاب

معروفی تألیف کرد به نام **سوانح العشاق** شیوه نگارش این کتاب بسیار **ساده** و در عین حال **پر مغز**

است. دیدگاه او در تجویز **سماع و موسیقی** قابل تأمل است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ عین القضاة و دیدگاه او

از حکما و عرفای بزرگ ایران در سده ششم، به سبب غلبه **شوق**، بی پروا **اسرار** را فاش می کرد و مذهب خود را که دنباله نظر **وحدت وجودی** بود ابراز می داشت به دستور خلیفه و به فتوای شریعتیان به

شهادت رسید.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ آثار عین القضاة

در ۳۳ سال زندگی پر بار خود آثار متعددی به وجود آورد

۱- تمهیدات در اصول دهگانه تصوف

۲- مکتوبات ، نامه های عین القضاة

۳- چند کتاب و رساله دیگر از او به یادگار مانده است

تاریخ ادبیات (۲)

❖ حمید الدین بلخی و جایگاه او در تطور نثر فارسی

از پیشگامان ایجاد نثر مزین در ادب فارسی است. او سعی داشته است که مقاماتش در شیوه سهل و

ممتنع باشد. از حیث جزالت قابل مقایسه با کلیله و از حیث لطافت و روانی قابل مقایسه با گلستان

سعدی نیست.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ مقامات حمیدی و شیوه نگارش آن

قاضي حميد الدين بنحي به تقلید از مقامات **همداني و حريري** كتاب مقامات خود را در ۲۴ مقاله و يك

خاتمه نوشته است. سرآمد **نثر فني** تا این دوره را مي توان این کتاب به حساب آورد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ عروضی سمرقندی و منزلت ادبی او

از شاعران و نویسندگان برجسته سده ششم، کتاب معروفی تألیف کرد به نام **چهار مقاله** که بهار معتقد است این کتاب بعد از تاریخ بیهقی و قابوسنامه و سیاستنامه خاتم کتب ادبی متقدمان است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ مضمون و شیوه نگارش چهار مقاله

مجموع النوادر مشتمل بر چهار مقاله در بیان شرایطی که چهار طبقه از مردم یعنی دبیر، شاعر، منجم،

طبيب باید داشته باشند. از حیث شیوه نگارش کهنتر از سده ششم نشان می دهد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ اندیشه و دیدگاه شهاب الدین سهروردی

شیخ اشراق یا مقتول یا شهید از برجسته ترین چهره های فلاسفه بزرگ ایران و مروج

حکمت الاشراق است. اندیشه او که برخلاف قداما بود مایه شهادتش شد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ آثار شهاب الدین سهروردی

از شیخ اشراق آثار فراوانی به عربی و فارسی باقی مانده است **آواز پر جبرئیل** ، **رساله العشق** ، **سفیر**

سیمرغ ، **رساله عقل سرخ** و ... از آثار جاوید ادب فارسی ، فلسفی و عرفانی است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ مرزبان نامه و محتوا و نگارش آن

کتابی است از سعدالدین ورواینی مشتمل بر حکایات و تمثیلات و افسانه های حکمت آمیز که مانند

کلیله و دمنه به زبان وحوش و طیور با نثر مصنوع و مزین نوشته شده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ اوضاع سیاسی و اجتماعی ایران در دوره خوارزمشاهیان

پس از ضعف سلجوقیان ، خوارزمشاهیان زمام امور اصلی ایران را به دست گرفتند. در دوره آنان به سبب **جنگ** های متعدد و **غارت و کشتار** مکرر ، اوضاع مردم بسیار نابسامان بود. محمد خوارزمشاه یکی از مشهورترین سلاطین عالم اسلام با خلیفه **مخالف** بود. حمله **مغول** وحشتناک ترین واقعه این دوره است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ اوضاع ادبی ایران در دوره خوارزمشاهیان

در این دوره خوارزم مدتی کانون شعر و ادب و مرکز تربیت ادبا و اهل فضل شد. جرجانیه مرکز تجمع

ادبا و دانشمندان بود.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ خواجه رشید الدین و طواط

امیر رشید الدین و طواط مدت سی سال کاتب دربار خوارزمشاهی بود. او با گروهی از شعرائی روزگار

خود مراوده و مکاتبه داشت از وطواط کتاب ارزنده ای در **بدیع** به نام **حدایق السحرفی دقایق الشعر** و

آثار دیگری به جای مانده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ سبک سخن سیف اسفرنگی

در شعر، مقلد خاقانی و ظهیر فاریابی بوده که در نهایت سبک ویژه ساخته است. شعر او بیشتر

طبیعت گراست و اغراق و مبالغه بسیار در اشعار او دیده می شود.

تاریخ ادبیات (۲)

مضمون ، مولف و اهمیت و ذخیره خوارزمشاهی

سید اسماعیل جرجانی پزشک و نویسنده نامدار سده ششم نویسنده کتابی است مفصل به زبان

فارسی و شامل همه بخش های علم طب قدیم و در زمره مهمترین کتب طبی عالم اسلام.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ شمس قیس و آثار او

از برجسته ترین چهره های علوم ادبی سده هفتم . در نخستین سالهای **حمله مغول** تمام کتابهای او به تاراج رفت و کتاب معروفش **المعجم** را باز نویسی و تلخیص کرده است.

تاريخ ادبيات (٢)

المعجم و اهميت آن

نوشته شمس قيس رازي كتاب ارزشمندی است مشتمل بر سه فن از فنون ادب يعني عروض ، قافيه ،

بديع و نقد شعر . نام كامل كتاب المعجم في معايير اشعار العجم و به فارسي نوشته شده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ ادوار تاریخ مغول در ایران

۱) دوره قتل و کشتار از ۶۱۶ تا ۶۵۶

۲) دوره آرامش نسبی از ۶۵۶ تا ۷۳۶

۳) دوره هرج و مرج از ۷۳۶ تا ۷۸۶

تاریخ ادبیات (۲)

❖ اوضاع سیاسی — اجتماعی ایران در دوره مغول

حمله چنگیز با لشکری نزدیک به هشتصد هزار نفر تمام خاک ایران را به سلطه خود درآورد و جانشینان

سلسله ای به نام **ایلخانان** را به وجود آوردند.

یاسای مغول دمار از روزگار مردم در آورد و مردم ایران گرفتار **افت فکری** عجیبی شدند که قرن ها دوام

داشت.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ از نتایج حمله مغول به ایران

(۱) از میان رفتن مراکز آباد تجاری و فرهنگی

(۲) قلع و قمع اسماعیلیان ، نیروهای مقاومت ایرانی

(۳) برجیده شدن دار خلافه ، لانه زنبورایرانیان

تاریخ ادبیات (۲)

❖ اوضاع ادبی ایران در عصر مغول

مردم ایران اگرچه فرهنگ نیمه جان خود را در آشوب مغول حفظ کردند ، خواه ناخواه تاثیر نامطلوب این حمله در ادب فارسی نتیجه خود را بخشید. دایر شدن مراکز مهم دانشگاهی در دوره آرامش نسبی تا حدودی وضع ادبیات و هنر و علم را سامان داد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ مراکز دانشگاهی در دوره مغول

(۱) حوزه روضه خانه مراغه ، پایتخت ایلخانان

(۲) حوزه ربع رشیدی در تبریز

(۳) حوزه غازانیه در غرب تبریز

(۴) حوزه سلطانیه در اطراف زنجان

تاریخ ادبیات (۲)

❖ تاثیر روی کارآمدن برخی از دولت مردان در این دوره

مردان بزرگی در دوره حکومت ایلخانی روی کار آمدند از جمله:

خواجه نصیر توسی ، عطا ملک جوینی ، عمید الملک کندری

که تا حدودی خرابی ها را آباد کردند و فرهنگ به هم ریخته را سامان دادند.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ مذاهب مختلف در این عهد

در دوره طولانی استقرار و تسلط مغول در ایران ، بسیاری از درباریان مذهب بودایی داشتند ، با تغییر

اخلاق آنان گاهی ایلخان مسیحی سپس ایلخان سنی مذهب و حتی ایلخان شیعه مذهب براریکه

قدرت تکیه زدند که طبعاً پیروان آنان نیز چنین بوده اند.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ تغییر مراکز ادب در عهد مغول

مراکز اصلی ادب در این دوره تغییر می‌یابد. شاعران و نویسندگان به هندوستان و آسیای صغیر پناه

می‌برند. گروهی نیز به فارس که تا حدودی از آسیب هولناک مصون مانده بود مهاجرت می‌کنند.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ انواع مهم شعر در این دوره

(۱) اوج شعر عرفانی که اغلب در قالب غزل سروده می شد

(۲) گسترش منظومه های تعلیمی در قالب مثنوی

(۳) مرگ اشعار حماسی

(۴) رواج نسبتاً خوب شعر غنایی

تاریخ ادبیات (۲)

❖ موضوعات شعر در عهد مغول

زمینه اصلی شعر فارسی در این دوره **زهد و عرفان** است. شعر حماسی جای خود را به مثنوی های عرفانی می دهد. به سبب رواج ظلم و بیدادگری شعرهای **پند و اندرز** افزونی می یابد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ تحول نثر فارسی در این عهد

در این دوره نثر فارسی از **سادگی** دور می شود ، صنایع بدیعی به خصوص سجع بیشتر می شود. این

دوره دوره **نثر مصنوع** است. سعدی ، نابغه نثر فارسی در این دوره ظهور می کند.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ زندگی و دیدگاه عطار

فرید الدین ابوحامد در کدکن نیشابور به دنیا آمد و به سال ۶۱۸ به دست مغول کشته شد از کودکی

شیفته تصوف بود. به طور مسلم از بزرگترین شاعران متصوف و می توان گفت تئوریسین عرفان به

شمار می رود. سوز و گداز در سخن عارفانه او بی نظیر است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ عقیده عطار

به عقیده عطار در این دنیا که همه موجودات طالب **حق** و جویای **وصال** او آمده اند، وجود انسان

که نمودار **عالم اکبر** و پذیرای **محبت** اوست، اهمیت خاص دارد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ تصوف عطار

تصوف عطار با آنکه آکنده از سوز و عشق و شور است ، تصوفی است **معتدل** و در حدی است که

طریقت را با **شریعت** می آمیزد و از ادعای **حقیقت** می پرهیزد.

تاریخ ادبیات (۲)

آثار عطار

آثار فراوان در باب تصوف به عطار نسبت می دهند و این آثار نظم و نثر است. برترین اثر منظوم او

منطق الطیر و برترین اثر منثور او تذکرة الاولیا است.

تاریخ ادبیات (۲)

مضمون تذکره الاولیا

این اثر جاویدان زندگی نامه عرفانی و تاریخی است که مشتمل بر زندگی و اقوال و احوال هفتاد و

دو تن از بزرگان اولیا و صوفیه است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ شیوه نگارش تذکرة الاولیا

انشای این کتاب به جز چند عبارت **مسجع** که در اوایل زندگی نامه ها آمده ، در کمال **سادگی** و

شیرینی است ، تا آنجایی که می توان گفت در زبان فارسی **کمتر** کتابی است که بدین **جامع** این

دو صفت باشد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ مهارت عطار در سخنوری

مهارت این چهره بی نظیر، در سرودن **غزل عرفانی** است و کسی جز سنایی در این فن بر او سبقت

نداشته است. سخنان عطار در **شیوایی و سوز و گداز** بالاتر از سنایی است. عطار در این شیوه

مبتکر است و تا حدی **سرمشق شاعران عارف** بعد از خود است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ منطق الطیر عطار

شیوا ترین و مهمترین مثنوی عطار ، منطق الطیر اوست که در حدود ۴۶۰۰ بیت دارد

و در آن ، مراحل سلوك یعنی طلب ، عشق ، معرفت ، استغنا ، توحید ، حیرت و فنا را

با قدرت ابتکار و رمزهای عرفانی بیان کرده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ زندگی مولوی

در سال ۶۰۴ هجری در بلخ متولد شد. در کودکی به سوی **غرب** مهاجرت کرد و در اثنای آن به خدمت

عطار رسید. در نهایت در شهر **قونیه** به تدریس و ارشاد مشغول شد تا به سال ۶۴۲ با **شمس تبریزی**

آشنا و احوالش کاملاً **دگرگون** شد و وعظ و تدریس را فرو گذاشته به **سماع و وجد** پرداخت.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ آثار مولوی

- (۱) **مثنوی معنوی** در ۶ دفتر حدود ۲۶ هزار بیت
- (۲) **دیوان شمس** یا دیوان کبیر حدود ۵۰ هزار بیت غزل
- (۳) **فیه ما فیه** به نثر تحریر از سخنان مولوی است
- (۴) **مکتوبات** مجموعه نامه های اوست
- (۵) **مجالس سبعه** مجموعه سخنرانی های هفت گانه او

تاریخ ادبیات (۲)

❖ مضمون و محتوای مثنوی معنوی

بزرگترین اثر عرفانی است. مولوی معتقد است که ۱۸ بیت آغازین مثنوی از عالم غیب در دلش القا

شده است و او در شرح این ۱۸ بیت حدود ۲۶ هزار بیت سروده و در نهایت فرموده است که

نتوانستم بگویم چه می خواستم بگویم.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ شیوه سرایش مثنوی

در این منظومه عظیم مولوی از حیث رسایی مقصود و القای مطلب و لطافت معنی و باریکی اندیشه و صفا و پختگی فکر عرفانی داد سخن داده است از حیث عبارت و کاربرد لغات از انسجام کامل برخوردار است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ دیوان شمس

یا دیوان کبیر سروده مولوی به نام مرشد روحانی خود شمس تبریزی است که در قالب غزل و با نهایت

شیوایی سروده شده است . در دیوان شمس غیر از غزل ، رباعی و ترجیع بندهای او نیز آمده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ اندیشه و دیدگاه مولوی

مولوی شعر را چون سخن گفتن می داند وزن و قافیه مورد پسند او نیست. به فرهنگ پیش از زمان

خود واقف است. برتری معنی و لفظ از دیدگاههای متعدد اوست. قرآن کریم، احادیث، افسانه های

تاریخی و ... همه از برترین بن مایه های اندیشه و سخن مولوی است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ مقایسه دیوان شمس و مثنوی

بین غزلیات شمس و مثنوی تفاوتی **خفی** وجود دارد: در مثنوی ، مولوی شخصی **هشیار** است و در

دیوان شمس ، **ناهشیار** در آن **فقیه و مفسر و محدث** است و در این ، دست از همه جا شسته ای که

با **خود سخن** می گوید.

تاریخ ادبیات (۲)

مقام شعری مولوی

آنچه در شعر عرفانی ، سنایی و عطار پیش از مولوی به وجود آورده بودند این برجسته ترین چهره

تفکر جهانی به اوج کمال رسانید. مولوی ، در قله غزل عرفانی قرار گرفته است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ عراقی و دیدگاه او

فخرالدین عراقی از بزرگان **غزل** در شاخه عرفانی است که در سخنانش از **سوز و شوق** درون خویش

حکایت می کند. شعر عراقی نشان دهنده **التهاب درونی** این شاعر عاشق و سوخته جان است.

تاریخ ادبیات (۲)

سعدی ❖

سعدی از درخشان ترین چهره های ادبی فارسی در همه دوره هاست. **جهانگردی** که تمطع زهر گوشه ای یافته است. زندگی او را به سه دوره **تحصیل ، مسافرت و عزلت** می توان تقسیم کرد. حاصل عمرش را: **غزلیات ، گلستان ، بوستان** و آثاری دیگر تشکیل می دهد ، در جمع ۲۳ کتاب و رساله .

تاریخ ادبیات (۲)

❖ مضمون و محتوای گلستان

معروف ترین بخش آثار **منثور** سعدی است در **۸** باب در مسایل روز. گلستان دریچه ای است به زمان ، **آن طوری که هست** ، سعدی در این اثر جاودان یک نویسنده **رنالیست** به شمار می رود ، در هر باب گلستان حکایتهای کوتاه بی نظیر از زندگی است که سعدی به طور شیوایی نوشته است.

تاریخ ادبیات (۲)

قالب اصلی اشعار سعدی

نامدارترین بخش منظوم آثار سعدی ، غزلیات و بوستان است **غزل** سعدی سرآمد **غزل عاشقانه** ادب

فارسی است. غیر از رباعی و قطعه و ... بوستان را در قالب **مثنوی** سروده است .

تاریخ ادبیات (۲)

❖ کتابهایی که به تقلید از گلستان نوشته شده است:

(۱) روضة الخلد از مجد خوافي

(۲) بهارستان از جامي

(۳) پریشان از قآني

تاریخ ادبیات (۲)

❖ بوستان سعدي

مثنوي عرفاني و اخلاقي سعدي با نام بوستان در ده باب سروده شده است که يك جامعه آرمانی را می

توان در آن دید. سعدي در بوستان يك تئوريسين جامعه آرمانی شمرده می شود بوستان دريچه اي است

به جهان آن طوري که باید باشد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ امیر خسرو دهلوی

از برجسته ترین شاعران فارسی گوی غیر ایرانی است که می توان او را شاعری صاحب سبک معرفی

نمود. پیشرو شاعران بی شمار سبک هندی در ادوار بعد است.

تاریخ ادبیات (۲)

آثار امیر خسرو

گذشته از غزل های بسیار شیوا و شیرین و آثار متعدد دیگر ، **مثنوی** های هشت گانه دارد که در

تقلید از نظامی سروده است و بسیار معروفند.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ تاثیر پذیری شعر امیر خسرو از اشعار شاعران بنام

امیر خسرو در غزل پیرو بسیار موفق سعدي و در مثنوي هاي داستاني مقلد تمام عيار و نيرومند

نظامي است . همچنين در موعظه و حکم دنباله رو سنائي و خاقاني و در قصيده متوجه رضي

الدين نيشابوري و کمال الدين اسماعيل است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ محمود شبستری و اندیشه او

شاعر صوفی مشرب تبریز در شبستر چشم به جهان گشود. در مدت کوتاه عمر پر برکتش آثار گران بهایی

در تصوف تألیف کرد که سرآمد آنها گلشن راز است که حاوی نکات مهم عرفانی است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ گلشن راز و شرح های آن

معروفترین اثر شیخ محمود شبستری است که در جواب هفده سوال منظوم حسینی هروی ، در قالب

مثنوی سروده شده است. ظاهراً ۴۹ اثر در شرح این منظومه کوتاه نوشته شده که در میان آنها مفاتیح

الاعجاز از شیخ لاهیجی است.

تاریخ ادبیات (۲)

نجم الدین رازی و آثارش

نجم الدین **دایه** از برجسته ترین چهره های تصوف قرن ششم و هفتم است که آثار متعددی از خود به

یادگار نهاده و برجسته ترین آنها **مرصاد العباد من المبدأ الی المعاد** است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ محتوای مرصاد العباد

مشهورترین اثر نجم الدین رازی معروف به **دایه** و یکی از مهمترین آثار **عرفانی** است که در اوایل سده هفتم هجری به رشته تحریر درآمده است. کتابی است ارزشمند و دارای نثر **فصیح**. بسیاری از لغات و اصطلاحات **عرفانی** در این کتاب **توجیه و تبیین** شده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ نجم الدین کبری و آثارش

از بزرگان تصوف در سده های ششم و هفتم هجری است که بسیاری از نامداران آن دوره مستقیم یا

غیر مستقیم از گفتار و عقاید او متأثر شده اند آثار شیخ در حمله مغول از بین رفته و باقی مانده

هایش هنوز جزو آثار ارزشمند تصوف و عرفان به شمار می رود.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ خواجه نصیر توسی

از دانشمندان بزرگ سده هفتم که به دربار هلاکو راه یافته و در شکوفایی و گسترش فرهنگ متمدن آن روز موثر بوده است. بنای عظیم رصدخانه مراغه و حوزه دانشگاهی به دست توانایی او به وجود آمده است. نویسنده نامدار کتابهای مهم از جمله اخلاق ناصری این مرد بزرگ است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ آثار خواجه نصیر

مجموعه آثار این مرد بزرگ را ۱۸۴ فقره فهرست کرده اند. از میان این آثار متعدد برخی در حوزه

ادبیات جایگاه ویژه ای دارد از جمله معیار الأشعار در عروض فارسی .

تاریخ ادبیات (۲)

❖ افضل کاشانی و آثارش

از نویسندگان ، شاعران و حکمای ایران در سده هفتم است که در عرفان پایه بلندی داشت و از اندیشه

های باطنی تاثیر گرفته بود. از بابا افضل آثار متعددی به نثر و اشعاری در قالب قطعه و غزل و رباعی

باقی مانده است. آثار منشورش درباره تصوف است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ محتوای رباعیات افضل کاشانی

رباعیات افضل کاشانی بیشتر بیان اندیشه های فلسفی و حکمی است کلام او در این اشعار ساده

است و حاوی نکات باریک فلسفی و حکمی .

تاریخ ادبیات (۲)

❖ محمدعوفی و آثارش

از دانشمندان بزرگ اواخر سده ششم و اوایل سده هفتم ایران است که آثار متعددی از خود به یادگار گذاشته است. **جوامع الحکایات**، **لباب الالباب** از معروفترین آثار اوست.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ لباب الالباب و محتوای آن

سدید الدین محمد بن محمد ، معروف به عوفی کتاب **لباب الالباب** را که در شرح حال تعدادی از شاعران است به نام فخرالدین حسین ، وزیر ملک ناصرالدین قباچه تألیف کرده است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ شمس تبریزی و دیدگاهش

درویش **پرنده** شمس الدین محمد بن ملک داد تبریزی عارف بسیار **معروف و شوریده** سده هفتم ، در **پی انسان کامل** تمام قلمرو فرهنگ ایرانی را زیر پا گذاشت و در نهایت در **قونیه** مولوی را یافت.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ دیدار شمس با مولوی

شمس در سال ۶۴۲ به قونیه وارد و در آن شهر با جلال الدین رومی ملاقات کرد. مولوی فقیه مدرس معلم ، پس از ملاقات با او درس و تعلیم را تعطیل و مانند خود شمس سر به شوریدگی نهاد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ محتوای مقالات شمس

مریدان متعدد **شمس** سخنان او را که در مجالس مختلف بر زبان آورده است ، جمع کرده اند که

به **مقالات شمس** معروف است . **خط سوم** نیز از سخنان پر شور و پیچیده این مرد بزرگ است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ حکومت مداران ایران در سده نهم

(۱) آل اینجو در فارس ، امیر معروف شیخ ابواسحاق

(۲) آل جلایر در عراق ، امیر معروف شیخ حسن بزرگ

(۳) سربداران در سبزواری ، مازندران و آذربایجان

(۴) آل مظفر در فارس و کرمان

تاریخ ادبیات (۲)

- ادامه

(۵) تیموریان در قلمرو وسیع سلجوقی ، تیمورلنگ

(۶) قرایویونلوها در تبریز ، جهانگشاه بن قرایوسف

(۷) آق قویونلوها در آذربایجان ، اوزون حسن

(۸) چوپانیان در آذربایجان ، شیخ حسن کوچک

تاریخ ادبیات (۲)

❖ ابن یمین و تخصص او

امیر ابن یمین فریومدی از شاعران **امیر** سده هشتم و شهرتش در **قطعه** سرایی است. سخن او

روان، **منسجم** و **خالی از تکلف** و **فضل** فروشی است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ سلمان ساوجی

سلمان در سده هشتم از درباریان مشهور به شمار می رود. قصیده **مصنوع** به نام **بدایع الاسحار** در ستایش وزیر دانش دولت زمان **خواجه غیاث الدین محمد** سروده است. دو مثنوی عاشقانه علاوه بر دیوان ، از او به یادگار مانده است.

تاریخ ادبیات (۲)

آثار سلمان ساوجی

قصاید سلمان حد وسط قدما و متاخران است. علاوه بر دیوان غزلیات دو مثنوی عاشقانه از او برجای

مانده است:

(۱) جمشید و خورشید به تقلید از خسرو و شیرین نظامی

(۲) فراق نامه در سال ۷۷۰ سروده است.

تاریخ ادبیات (۲)

عبیدزاکانی

از مشهورترین چهره های اشعار انتقادی و اجتماعی است. طنز عبید بهترین نوع طنز ادب فارسی به شمار می رود. هم عصر حافظ و دارای آثار متعدد است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ شیوه عبید زاکانی

عبید را از جنبه **هزل** و جد می توان در نظر گرفت. **تصوف و قلندر** از نظر او کاملاً **مردود** است. در

هزل تواناترین شاعری است که **مفاسد اجتماعی** را به زبان آورده است. نثر او **ساده**، **روان** و عاری از

حشو است.

تاریخ ادبیات (۲)

آثار عبید زاکانی

(۱) کلیات در حدود ۳ هزار بیت

(۲) رساله های چند گانه : اخلاق الاشراف ، ریش نامه ، صد پند... همه در انتقاد از اجتماع پیر التهاب

سده هشتم

تاریخ ادبیات (۲)

❖ ویژگی های سخن حافظ

- بیان معانی دقیق در موجزترین و در عین حال صحیح ترین عبارت
- استفاده دقیق از بدیع و بیان به طوری که دقیقتر از آن ممکن نیست
- بیان صمیمانه و خروشان که گویی روح او در سخن جاری است.

تاریخ ادبیات (۲)

- ادامه

- ایهام و انواع آن ، ایهام تناسب ، ایهام تضاد...

اصلي ترين ويژگي شعر حافظ است. مي توان گفت يادگار تكامل يافته شعر خاقاني است. در هر غزلي

از حافظ مي توان چندين ايهام تشخيص داد.

تاریخ ادبیات (۲)

- ادامه

تعبیه کلمات **مجاوره ای** در شعر حافظ بسیار چشمگیر است گاهی همان کلمات و عبارات

امروز نیز با اندکی تغییر در میان مردم به کار می رود.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ جهان بینی حافظ

- حافظ جهان بینی **خیام** را گسترده تر بیان کرده است:

حقیقت اسرار کاینات بر کسی **معلوم** نیست. **متمایل** به **جبر** است

اما **جبری** نیست. **بندگان** خاص **الهی فطرتی** دیگر گونه دارند...

تاریخ ادبیات (۲)

- ادامه

در فلسفه اخلاق اعتقادش بر این است که: وفا کند و ملامت کشد و خوش باشد. برای رسیدن به

مقصود باید کوشا بود و برای بزرگی داشتن هم لیاقت باید داشت.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ اخلاق حافظ

او انسانی آزاده است . از اظهار تقدس بیزاری می جوید. جمال و پاکی را می ستاید و برای انسان

مقامی قدسی قایل است.

تاریخ ادبیات (۲)

- ادامه

حافظ يك مبارز و يك معترض با شهامت است ریا و تزویر را به هیچ عنوان بر نمی تابد . هر جا دست

دهد با بد اخلاق به مبارزه بر می خیزد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ مقام حافظ در شعر فارسی

حافظ دو شاخه **غزل** کلاسیک فارسی (غزل عاشقانه و غزل عارفانه) را به هم **متصل** کرده است. و راه

آن را برای آیندگان کاملاً بسته است. و هیچ شاعری از **کمند** او فراتر نرفته است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ شراب حافظ

شراب حافظ خواه شراب معرفت باشد ، خواه شراب انگوری ، او در شعر خود به آن نوع مستی نظاره

گر است که از هر دو نوع شراب می زاید و با این مستی به دست افشانی و پای کوبی می پردازد.

تاریخ ادبیات (۲)

- ادامه

برخی از مفسران دیوان حافظ به سه نوع شراب قایل هستند

(۱) شراب انگوری در برخی از بیتها

(۲) شراب معرفت در بسیاری از بیتها

(۳) شراب ادبی در اغلب بیتها

تاریخ ادبیات (۲)

❖ منابعی برای مطالعه حافظ

برای مطالعه در شعر و اعتقاد حافظ منابع متعددی وجود دارد از جمله:

(۱) **ذهن و زبان حافظ** دکتر بهاء الدین خرمشاهی

(۲) **از کوچه رندان** دکتر عبدالحسین زرین کوب

تاريخ ادبيات (٢)

- ادامه

(٣) شرح غزليات حافظ دكتور حسين علي هروي

(٤) مكتب حافظ دكتور منوچهر مرتضوي

(٥) حافظ شناسي ، نشریه ١٥ جلدي نیاز کرمانی و صدها کتاب و نشریه دیگر

تاریخ ادبیات (۲)

❖ حافظ مخالف

حافظ با برخی از کلمات ، مقام ها ، عبارت ها ... مخالف است

از جمله : صوفي ، کرامت ، مفتي ، محتسب ، تسبیح ، مال وقف ، ارزق لباس و ...

تاریخ ادبیات (۲)

❖ حافظ موافق!

حافظ برخی از کلمات را با لحن موافق به کار می برد از جمله: اعتقاد، توکل، ایمان، قرآن،

صاحبدل، صاحبنظر، استغنا، عارف، رند، میکده و ...

تاریخ ادبیات (۲)

❖ خواجهی کرمانی

از برجسته ترین شاعران سده هشتم است که در تکامل غزل کلاسیک فارسی سهمی بزرگ دارد. اوج

شاعری خواجهی در غزل است. غیر از قصیده و غزل ، آثاری دیگر از او در دست است:

تاریخ ادبیات (۲)

- ادامه

(۱) همای و همایون مثنوی عاشقانه

(۲) گل و نوروز مثنوی عاشقانه

(۳) کمال نامه مثنوی عرفانی

(۴) روضة الانوار داستانهای عرفانی

(۵) گوهر نامه و سام نامه داستان حماسی

تاریخ ادبیات (۲)

❖ شیوه خواجهی کرمانی

یکی از جهات بررسی شعر خواجه ، مطالعه **تصاویر** شعری اوست. دیوان خواجه یکی از **غنی ترین** و متنوع ترین دیوان های فارسی از جهت **تصویر شناسی** است.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ شاه نعمت الله ولي

رهبر طریقت نعمت الهیه و یکی از برجسته ترین چهره های تصوف قرن هشتم است. دیوان او بیش از

۱۳ هزار بیت در قالب غزل ، قصیده ، مثنوی و رباعی است مشتمل بر معانی مهم و مطالب عالی

عرفانی.

تاریخ ادبیات (۲)

عبدالرحمان جامی را **خاتم الشعرا** نامیده اند ، شاعر و نویسنده **سده نهم** و واپسین شاعر **متصوف**

است که نامش را در ردیف **شاعران بزرگ** توان آورد.

تاریخ ادبیات (۲)

از پرکارترین چهره های ادب فارسی است دارای تالیفات فراوان به نظم و نثر و البته در تقلید از بزرگان

پیشین ادب ایران زمین.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ بابا فغانی شیرازی

از معروف ترین شاعران نوپرداز ادب و شعر فارسی در سده نهم و شاعری غزل سراسر او را حافظ

کوچک نامیده اند شهرت بابا فغانی در رواج سبک نوینی است که بعدها مایه به وجود آمدن سبک

هندي شد.

تاریخ ادبیات (۲)

❖ از نویسندگان برجسته این دوره

حمداله مستوفی ، میرخواند ، واعظ کاشفی ، دولت شاه سمرقندی ، خواند میر ، افلاکی ،

حافظ ابرو ، نظام الدین شامی و ... از بزرگان **نثر نویس** با **آثاری** مهم از سده هشتم و نهم به

شمار می روند.

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com